

Z jeviště na popraviště

Průběh herečky Anny Čalounové-Letenské

JAROSLAV ČVANČARA

„Obrať svou tvář k slunci – a stín dopadne za tebe!“
(Jiří Letenský – syn Anny Letenské)

Narodila se v herecké rodině Svobodových. S dětskými rolemi putovala s rodiči a pěti sourozenci po různých štacích. Poznávala kouzlo i strasti cestujících divadelních společností. Díky daným schopnostem odpozovala ledacos z reality, poznala rub a líc hereckého umění. I života.

V šestnácti letech, v roce 1920, získala první angažmá v českobudějovickém divadle. Hrála v činohře, zpívala a tančila v operetě. Když dospěla, odešla na Moravu ke společnosti Otty Alferiho. Zde se seznámila s operetním hercem Ludvíkem Hrdličkou, za něhož se 23. ledna 1925 provdala. Manžel používal pseudonym Letenský¹

Dne 9. července 1926 se manželům Letenským narodil syn Jiří. Získali angažmá na Slovensku, v košickém divadle. Ona v činohře, on jako mladokomik v operetě. V sezoně 1930/31 je v olomouckém divadle angažoval režisér Antonín Drašar. S ním pak Letenští přešli do Bratislavy. Anna, přestože velmi talentovaná, dlouho žila ve stínu populárnějšího manžela. Až v průběhu času získala první příležitosti. Diváci si povšimli, že dozrála v herečku ztvárňující role instink-

tivně, dávající postavám hmatatelný život, že umí zahrát ženy trpící, svůdné i směšné.

V důsledku hospodářské krize však začalo být příležitostí stále méně a méně. Manželský pár se trvale přestěhoval do Prahy. Na Královských Vinohradech, na rohu dřívější Pštrosovy a Římské čp. 1274/36² si pronajali byt. Ludvík získal angažmá ve Velké operetě a otevřel si půjčovnu kostýmů a masek. V roce 1934 jej režisér Jan Sviták obsadil do role poslíčka v nenáročném filmové hudební komedii *Anita v ráji*. O tři roky později mu režisér Vladimír Slavínský svěřil roli vrchního Pepíčka v komedii *Děvčátko z venkova*.

Naopak Anna dlouho nemohla najít trvalé angažmá. Vzájemné vztahy, ovlivněné existenčními problémy, chladly, soužití manželů začalo dostávat vážné trhliny.

Anna – šestnáctiletá, kaštanových vlasů a šedých očí Foto: archiv autora

- 1 Divadelní herec Ludvík G. Hrdlička kdysi působil u venkovské operetní společnosti. Její šéf četl osoby a obsazení: *Hrdlička, Brabec, Holub, Čáp, Stehlík, Laštovka, Vrána...*, načež řekl: *Takovejhle ptačí spolek? To nepůjde!* Zeptal se Ludvíka, odkud je. Když odpověděl, že z Prahy-Letné, šéf rozhodl: *Tak budete Letenský!* Anna si ponechala umělecké jméno Letenská. Viz dopis Jiřího Letenského autorovi z 11. listopadu 1992.
- 2 Srovnej *Národní archiv* (dále jen NA), fond (dále jen f.) Policejní ředitelství Praha 1931–1940, signatura H 3843/17, karton 6767, tiskopis pro vydání občanské legitimace pro Annu Letenskou, podepsaný jejím občanským příjmením Hrdličková, spolu s její portrétní fotografií.

Milování zakázáno. První větší příležitost Anny Hrdličkové-Letenské

Foto: archiv autora

Milování zakázáno. Helena Bušová, Anna Letenská, Jaroslav Marvan, Jindřich Plachta, Karel Lamač, Václav Trégl, Jindřich Lázníčka (v pozadí).

Foto: archiv autora

Příležitost získala Anna Letenská v rozhlase, kde si temperamentní herečky se zajímavým hlasem všiml režisér Miloslav Jareš. Svěřil jí roli děvečky v dramatu *Kříž u potoka*.³ Další příležitost dostala o rok později ve veselohře režiséra Karla Špeliny *Manželka něco tuší*. Byl to první a zároveň poslední film, v němž hrála společně se svým mužem. Dá se však říci, že ve skutečnosti Letenská debutovala až ve veselohře režiséra Miroslava Cikána *Milování zakázáno*. Ve scéně hudebního dýchánku, kde všichni předstírají, že na něco hrají, si Letenská v roli Netušilové vybrala harfu. Právě v tomto výstupu skvěle uplatnila svůj komediální talent.⁴

V srpnu 1939, tedy již za protektorátu, dostala angažmá v činohře Městského divadla na Královských Vinohradech. Každou novou rolí přesvědčovala, jak velké a dramatické postavy, bez jevištního patosu, bez zaměření k vnějším efektům a líbivosti, umí zahrát. Hereckou mnohostranností, originalitou, rolemi veseloherních milovnic, rozpustilých naivek i temperamentních, energických či rozvázných paní se dokázala proměnit v ženu nosící v sobě více než jen pomíjivou krásu. V roli Varvary⁵ diváky doslova ohromila. Divadelní kritici začali hovořit o Anně jako o nastupkyni herečky Marie Bečvářové, jiní ji přirovnávali k Marii Hübnerové.⁶

3 Film podle románu Karolíny Světlé. Letenská si v něm zahrála po boku Jiřiny Štěpničkové, Vítězslava Vejražky, Jindřicha Plachty a Václava Trégla.

4 Autoři scénáře *Milování zakázáno* se nechali inspirovat americkou filmovou komedií *Noc v Opeře* (1935), v níž originální komickou scénou s harfou vytvořil Harpo Marx.

5 Varvara (Káťa) Kabanová podle divadelní hry Alexandra Nikolajeviče Ostrovského *Bouře* o tragickém střetu manželské a milenecké lásky.

6 Marie Bečvářová-Vintrová, nar. 13. 2. 1879, členka Městského divadla na Královských Vinohradech. Zpočátku představitelka naivních ženských rolí, později charakterních postav. Zemřela 30. 5. 1936. Marie Hübnerová, vlastním jménem Rufferová, nar. 12. 10. 1865, členka Národního divadla, uplatňovala nekonvenční prostředky i nápady odporované ze života. Zemřela 5. 8. 1931.

Anna Letenská Foto: archiv autora

Annin první manžel Ludvík G. Hrdlička-Letenský Foto: archiv autora

František Štěpán – Čalounův spolupracovník v odbojové činnosti Foto: archiv autora

Ve filmu se Letenská prosazovala jen velmi zvolna, nejčastěji v malých, epizodních rolích hospodyň, služebných a domovnic: *Děvče z předměstí*, *Dvojitý život*, *Možská panna*, *Slávka*, *nedej se*, *Umlčené rty*, *Ženy u benzínu*. V roce 1940 hrála dokonce v sedmi filmech: *Minulost Jany Kosinové*, *Okénko do nebe*, *Pelikán má alibi*, *Prosím, pane profesore*, *Srdce v celofánu*, avšak výraznější role jen v *Babičce* a *Čekankách*. V tomto filmu si zahrála vedle Františka Smolíka, Ladislava Peška, Františka Rolanda, Jára Kohouta, Svatopluka Beneše, Zorky Janů, Vlady Matulové. Rok 1941 přinesl epizodní role ve filmech *Pražský flamendr*, *Pro kamaráda*, *Rukavička* a *Z českých mlýnů*. Dohromady hrála v pětadvaceti českých filmech. K těm posledním patřily tituly *Valentin Dobrotivý*, *Ryba na suchu*, *Městečko na dlani* a nakonec nerealizovaná celovečerní pohádka *Dlouhý, Široký a Bystrozraký*, v níž měla rozehranou roli mámy. V Národním filmovém archivu se z tohoto díla nedochovalo ani torzo.

Manželská krize mezi Annou a Ludvíkem se vlekla dlouho, až dospěla k závěru. 11. června 1940 byli oficiálně rozvedeni, přesto nadále zůstali přáteli. Na jedné společenské akci Anna poznala vysokého sympatického muže, Ing.

Vladislava Čalouna.⁷ Pro oba to byla láska na první pohled. Čaloun působil před okupací na Slovensku. V březnu 1939 ho slovenští nacionalisté a fanatičtí přívrženci Hlinkovy slovenské ľudové strany surově vyhnali do Čech. V Praze byl

zaměstnán jako prokurista německé dopravní akciové společnosti Intercontinentale, Plohn a spol. a Herrmann a podílník.

Bez ohledu na realitu protektorátu uzavřeli Anna a Vladislav 10. října 1941 sňatek.⁸ Získali krásný byt v Praze v Soukenické ulici⁹ čp. 1196/11a. Ve volných chvílích novomanželé Čalounovi cestovali, kupovali starožitnosti, vedli život dobře situovaných lidí. Pravděpodobně by žili ve spokojeném a šťastném manželství. Osudnou se stala jejich společná vlastnost – neschopnost odepřít pomoc bližnímu v nouzi. Již v době pobytu na Slovensku Čaloun pomáhal pronásledovaným lidem. Podobně se i v Praze zapojil do široké pomoci lidem odcházejícím do zahraničí. S pomocí 22letého Františka Štěpána se mu dařilo ve vlacích

7 Druhý manžel Anny Letenské Ing. arch. Vladislav Čaloun, nar. 11. 12. 1907 v Hoře Benešově, okr. Strakonice, příslušný do Lhoty pod Rohanovem, okr. Strakonice. Jeho otec František Čaloun (řídící učitel), matka Marie. Vladislav byl zatčen přímo na svém pracovišti v pražském paláci Kotva.

8 Časopis Kinorevue z 12. 11. 1941 přinesl zprávu, že ...*Nána Letenská se provdala. Tato znamenitá herečka vytvořila letos několik postav, které hluboce ulpěly v paměti diváků.* 21. 1. 1942 uveřejnil tentýž časopis celostránkový článek o herečce.

9 Srovnej NA, f. Policejní presidium Praha 1941-1950, signatura C 1/41, karton 1590. V letech 1940 až 1945 měla tato ulice vedle českého i německý název Tuchmachergasse. Srovnej: Amtliches Verzeichnis der Strassen, Plätze und Freiungen der Hauptstadt Prag, Deutsche Druckerei, Praha 1940.

Říjen 1941. Letenská uzavřela sňatek s Vladislavem Čalounem.

Foto: archiv autora

Titulní strana Kinorevue z června 1942

Foto: archiv autora

Národní divadlo, 24. června 1942. Apel českých herců a hudebníků v hledišti české první scény. Umělci – svědomí a zrcadlo charakteru národa. Herci zvučných jmen a jejich ruce vylétnuvší vstříc nacistickému pozdravu.

Foto: ČTK

pašovat dokumenty, devizy a různá zavazadla.¹⁰

Manželé Čalounovi udržovali přátelské kontakty s Františkou a Břetislavem Lyčkovými. Rozuměli si názorově, navíc byli Ing. Čaloun i MUDr. Lyčka¹¹ aktivně činní v Sokole. Oba se po rozpuštění organizace Sokol dali plně k dispozici ilegální skupině Jindra.

Čalounovi patřili mezi spolupracovníky parašutistů ze skupiny Anthropoid, kteří seskočili v Nehvizdech u Prahy v noci na 29. prosince 1941. Věděli, že po návratu obou vojáků, rotmistrů Josefa Gabčíka a Jana Kubiše z Plzně do Prahy, doktor Lyčka převzal do lékařské péče zraněného Gabčíka. V osudný den 27. května 1942, v bytě náčelníka vysočanského Sokola Jaroslava Piskáčka, dr. Lyčka

10 František Štěpán, nar. 31. 3. 1917 v Uhříněvsi u Prahy, celní deklarant německé dopravní akciové společnosti Intercontinentale, Plohn a spol. a Herrmann a podílník.

11 MUDr. Břetislav Lyčka, nar. 24. 5. 1903 ve Staré Bělé u Moravské Ostravy, praktický lékař železničářů v Běchovicích a Dolních Počernicích, smluvní lékař v Praze-Karlíně a zdravotní komisař Hlavního města Prahy. Člen karlínského Sokola. V prvních dnech roku 1942 se v karlínském bytě manželů Lyčkových za přítomnosti sokolů Františka Pecháčka, Františka Hejla, Antonína Oktábce a Emanuela Filípka konala porada o pomoci sokolského odboje parašutistům. Po seskoku Lyčka ošetřil Gabčíka a odpoledne po atentátu Kubiše, kterému bomba vržená na Heydrichův automobil poranila obličej. Viz ČVANČARA, Jaroslav: *Někomu život, někomu smrt II. - Československý odboj a nacistická okupační moc 1941-1943*. Laguna, Praha 2003.

V dojemném příběhu režiséra Karla Špělina Umlčené rty si Anna, po boku Jaroslava Marvana, Bohuše Záhorského a R. A. Dvorského, zahrála tetu Toničku. Film měl premiéru 27. ledna 1939.

Foto: archiv autora

Městečko na dlani. V době natáčení exteriérů byl gestapem zatčen herec a písničkář Karel Hašler. Byl vyslýchán, ale po intervenci producenta propuštěn. Hašler dokončil natáčení a 2. září 1941 byl zatčen definitivně. Po krátkém věznění na Pankráci byl odvezen do Drážďan a 17. října 1941 deportován do Mauthausenu. Zde 22. prosince 1941 zemřel.

Foto: archiv autora

ošetřil rotmistra Jana Kubiše, jemuž bomba vržená na pravý zadní bok Heydrichova automobilu způsobila zranění v horní části obličeje.

Dne 24. června 1942 se Anna Letenská v hledišti první scény, Národního divadla, povinně zúčastnila apelu českých herců¹² a hudebníků...

Někdy v dubnu 1942, tedy o dva měsíce dřív, se kamarád jejího muže Ing. arch. Josef Zemánek prostřed-

nictvím doktora Lyčky dostal do kontaktu s podivným člověkem, vystupujícím pod jménem dr. Šimek nebo Jindra Sklenář. Jeho naivním návrhům týkajícím se sabotáží se Zemánek i Čaloun smáli a Sklenáře zpočátku nebrali vážně.¹³

Když v první polovině července 1942 začalo gestapo hromadně zatýkat v nejužším okruhu sokolské organizace Jindra, Jindra Sklenář (pra-

vým jménem Ladislav Vaněk)¹⁴ nabídl možnost bezpečných úkrytů na Moravě. Dr. Lyčka, po němž gestapo usilovně pátralo, se 14. července v Praze na náměstí Jiřího z Lobkovic sešel s Vaňkem. Ten se překvapivě dostavil v doprovodu neznámého muže, jenž se představil jako Rija.¹⁵ Nabídl Lyčkovi, že pro jeho ženu Františku zařídí úkryt u sedláka Smetany ve Vážanech na Moravě.

- 12 Srovnej ŠUSTEK, Vojtěch: Pražané pod tlakem nacistické propagandy během druhého stanného práva na území Protektorátu Čechy a Morava. In: *Documenta Pragensia XXVI. Evropská velkoměsta za druhé světové války*. Scriptorium, Praha 2007, s. 427-481.
- 13 Protokol sepsaný s Vladislavem Čalounem a Josefem Zemánkem v pražské řídicí úřadovně gestapa v ref. II.BM 1 dne 12. 10. 1942. *Archiv bezpečnostních složek* (dále jen ABS), f. Německé soudy v říši (141), sign. 141/344-2. Dokumenty edičně zpracoval Vojtěch Šustek pro připravovanou edici dokumentů Atentát na Heydricha a II. stanné právo na území Protektorátu Čechy a Morava, ediční řada *Documenta Pragensia Monografia*, 2010/2011.
- 14 Prof. Ladislav Vaněk, nar. 19. 6. 1906 v Olomouci, středoškolský učitel chemie a tělesné výchovy na IV. reálném gymnáziu v Brně, člen náčelnictva Československé obce sokolské, na přelomu 1939/1940 několikrát vyslýchán brněnskou řídicí úřadovnou gestapa a propuštěn na svobodu. V době zatýkání vedoucích sokolských funkcionářů v říjnu 1941 jako jediný ze čtyřčlenné Sokolské revoluční rady zůstal na svobodě. Na střední Moravě a v Praze přišel do kontaktu s řadou významných příslušníků Odboje, členy OSVO (Obec sokolská v odboji), kde posléze stanul v čele skupiny Jindra. O parašutistech se dozvěděl od učitele Jana Zelenky-Hajského. V dubnu 1942 přišel do kontaktu s dr. Lyčkou a jeho prostřednictvím s Ing. Čalounem a Ing. arch. Zemánkem. Osobnost prof. Ladislava Vaňka vyvolává dodnes řadu otázek, na které není jednoduchá odpověď. Někteří odbojáři jej po válce označili za nebezpečného konfidenta řídicí úřadovny v Brně, jenž úmyslně pronikl do řad ilegalistů. Sám Vaněk byl pražským gestapem zatčen 4. 9. 1942. Rozhodl se, jak sám uvedl v nezveřejněných pamětech, *...že si od osudu vyprosí zvláštní milost*. Sepsal na gestapu sedmatřicetistránkový protokol *Jak jsem chtěl zabránit atentátu*, kde vyzradil organizační strukturu odboje. Při konfrontacích usvědčoval dopadené ilegalisty, své bývalé kolegy (JUDr. Keller). Na základě jeho výpovědi došlo k zatčení dalších členů skupiny Jindra (např. Štěpán Drásal), zároveň byly zatčeny Vaňkovy ubytovatelky a spojky Alžběta Šenoldová, Helena Šedová, její matka Marie Burdová, Cecilie Jelínková. Všechny skončily v Mauthausenu, v plynové komoře. V roce 1945, v době Pražské revoluce se prof. Vaněk postavil do čela správy Petschkova paláce. Důstojníkům sovětské SMERŠ (součást NKVD) svévolně předal klíčové zajatce, mj. dr. Weidermann, Leimera, Abendschöna, Galla, Nachtmanna, Dresse, Jäger a další. Málokdo si tehdy lámal hlavu tím, že profesor se možná jen obratně zbavil nepohodlných svědků z doby, kdy sám selhal... Před červnem 1954 se stal tajným spolupracovníkem StB s krycím jménem „Horník“ (archivován 8. 5. 1968), znovu byl oživen jako spolupracovník v letech 1972-1976. V 60 letech udržoval v intencích StB kontakty s bývalými příslušníky gestapa Pannwitzem a Chalupským. U soudu s gestapákem Nachtmannem svědčil v jeho prospěch. O událostech kolem atentátu publikoval polopravdy i vyložené nesmysly. Prof. Vaněk zemřel v Praze 5. 10. 1993. Viz ČVANČARA, Jaroslav: *Někomu život, někomu smrt II*. Těž UHLÍŘ, Jan B.: Sokolská odbojová organizace Jindra. In: *Soudobé dějiny*, roč. VIII/2001, č. IV.
- 15 Toto krycí jméno používal Josef Bjaček, redaktor, před válkou tajemník národně demokratické strany v Ostravě. Na začátku okupace se zapojil do odbojové činnosti, byl záhy zatčen a po šesti týdnech propuštěn za závazek spolupráce s brněnskou služebnou Abwehru (německá vojenská zpravodajská služba). Na Ostravsku založil ilegální skupinu Za vlast, později Yes, zapojil se do činnosti ilegální organizace Lvice a do pomoci partyzánskému oddílu Zelený kádr. Již předtím se dostal do kontaktu s prof. Vaňkem, jenž Bjačka pověřil rolí spojky mezi pražským vedením Jindry a spolupracovníky na střední Moravě a zajištěním úkrytu pro Františku Lyčkovou. Obstaral úkryt pro uprchlého radiotelegrafistu Otto Linharta (alias Jana Zachara), jenž po zatčení prof. Vaňka a Bjačka musel opět uprchnout. Bjaček byl na žádost pražské centrály zatčen ostravským gestapem 15. 9. 1942. Poté došlo k rozsáhlému zatýkání s následkem rozbití odbojové skupiny Yes a posléze i partyzánského oddílu Zelený kádr i odbojové organizace Lvice. 20. 10. 1942 byl Bjaček převezen do Kounicových kolejí a po ukončení výslechů a konfrontací do Mauthausenu, kde byl v roce 1943 usmrčen. Viz ABS, f. Výpovědi zaměstnanců Gestapa a SD (52), sign. 52-1-167, str. 42-46 - výpověď SS-Sturmscharführera krim. taj. Karl Hintringera. K. Hintringer (nar. 22. 1. 1903 v rakouském Losensteinu, okr. Steyr) byl od roku 1939 příslušníkem venkovní služebny gestapa v Uh. Hradišti a Vsetíně (ref. II-BM), od roku 1943 úředníkem gestapa v Moravské Ostravě (podreferát II-BM-1). Čs. úřadům vydán na podzim 1946. Mimořádným lidovým soudem v Ostravě odsouzen k trestu smrti a 15. 4. 1947 oběšen. Viz rovněž KOPEČEK, Pavel: Odbojová organizace Lvice a atentát na Heydricha. In: *Střední Morava, vlastivědná revue*, č. 25. Memoria, Olomouc 2007, s. 22-33.

Manželka MUDr. Lyčky Františka opustila svůj karlínský byt a kolem 19. hodiny zazvonila v bytě Čalounových v Soukenické ulici a požádala o nocleh. Lyčka se mezitím na konečné tramvaje ve Strašnicích znovu sešel se Sklenářem, jenž lékaře doprovodil před dům Čalounových. Lyčka se u Čalounů zdržel asi dvě hodiny a ještě téhož večera odešel v doprovodu Čalouna do ulice U vozovny¹⁶ čp. 1315 v Praze XIV., kde v bytě dalšího ilegality Ing. arch. Josefa Zemánka strávil noc. Navíc Zemánek opatřil Lyčkovu přes další osobu pistolí ráže 6.35 mm. Čaloun mezitím odjel vlakem do Ostravy, v domnění, že se tam sejde s Lyčkovou. Měl jí vzkázat, že manžel musel změnit plán a nebude ji na Moravu následovat. Čaloun se v Přerově sešel s Bjačkem-Rijou a společně s ním se vrátil do Prahy.¹⁷

Téže noci ve 2.30 hodin vyhlásila na příkaz gestapa telegramem č. 909 pátrání po manželech Lyčkových i protektorátní policie. Lyčka stačil ještě vyrozumět člena své odbojové skupiny, učitele Františka Kotrby.¹⁸ Ten okamžitě odjel do Ouběnic u Votic

Prof. Ladislav Vaněk

Foto: archiv autora

MUDr. Břetislav Lyčka

Foto: archiv autora

zajistit úkryty. Františka Lyčková na Moravu nedorazila. Plán jejího odjezdu mezitím někdo (dodnes neznámý), stačil gestapu vyzradit! 15. 7. ráno ji ve vestibulu Hlavního nádraží zatkl kriminální komisař Friedrich Müller. Po zostřeném výsledku byla v 19.30 hodin dopravena na Pankrác do cely č. 209. V následném zatykači již byly

uvedeny podrobnosti o Lyčkově batohu, že má občanskou legitimaci na jméno František Münzberger, je ozbrojen pistolí a hned střílí. Na dopadení Lyčky byla vypsána odměna 50 tisíc korun. Ten 16. července 1942 před půlnocí dorazil do podkrovního bytu manželů Vaňkových v Ouběnicích (jde pouze o shodu jmen s prof.

16 Ulice měla v letech 1940–1945 vedle českého názvu německý název Wagenhalle. Srovnej: Amtliches Verzeichnis der Strassen, Plätze und Freiungen der Hauptstadt Prag.

17 Zpráva šéfa řídicí úřadovny gestapa v Praze dr. Hans Ulricha Geschkeho o současném stavu šetření atentátu na Heydricha pro IV. oddělení RSHA, do rukou SS-Gruppenführera Müllera, na vědomí vyššímu veliteli SS a policie v Protektorátu SS-Gruppenführerovi K. H. Frankovi, veliteli SiPo Horstu Böhmemu a pražské služebně SS, zaslaná 21. 7. 1942. Mj. se v ní uvádí: *Manželé Lyčkoví byli varováni s dvouhodinovým náskokem. Zatímco Lyčkův útek proběhl z podnětu prof. Vaňka, Lyčková se chystala odjet do Ostravy za redaktorem Rijou, jenž se ujal zavazadel Lyčkových. Češi poskytují podporu s vnitřním souhlasem při vědomí všech nebezpečí a rizik, plynoucích z těchto okolností, byť všichni věděli, že stanný soud vynesl a nechal vykonat mnoho rozsudků smrti a že v současné době je platné nařízení, podle něhož za přechovávání říši nepřátelských osob se trestá smrtí. Rozhodnost poskytovat ještě nyní tuto pomoc a podporu dokresluje případ dr. Lyčky, Kotrby a dalších, včetně manželů Čalounových. Čaloun je příkladem vlastenečství a houževnatosti, s jakou i za cenu sebeobětování usiloval o dosažení ilegálních cílů. V závěru Geschke píše: Zkušenost je důkazem, že ve většině případů nelze použít jiných prostředků, než jsou zostřené výsledky. NA, sign. 114-10-32. Dokument edičně zpracoval Vojtěch Šustek pro připravovanou edici dokumentů Atentát na Heydricha a II. stanné právo na území tzv. Protektorátu Čechy a Morava. Viz rovněž ŠUSTEK, Vojtěch: „Malý český člověk“ a nacistický teror během tzv. heydrichiády. In: KREUZ, Petr – ŠUSTEK, Vojtěch (eds.): *Seminář a jeho hosté II, sborník příspěvků k nedožitým 70. narozeninám Doc. PhDr. Rostislava Nového*. Scriptorium, Praha 2004, s. 316, pozn. 65.*

18 František Kotrba, nar. 4. 9. 1907 v Miličíně u Votic, učitel, od začátku okupace činný v odboji, autorsky přispíval do časopisu V Boj. 15. 7. 1942 se s manželkou Marií nastěhoval do „letního bytu“, domku čp. 34 Vojtěcha Petráška v Ouběnicích. 21. 7. Kotrba na přání Lyčky odjel k Münzbergerovi do Příbramské 120 v Praze-Karlíně (dnes Prvního pluku). Zde již čekalo gestapo. Při prohlídce našlo Kotrbovu vlakovou jízdenku a legitimaci (Münzberger zatčen 19. 7.). Gestapo chtělo za každou cenu Lyčku dopadnout živého, a proto Kotrbovi slíbilo, že když vyláká přítele z úkrytu, on sám i jeho žena budou ušetřeni. Učitel na oko přislíbil. Viz ČVANČARA, Jaroslav: *Někomu život, někomu smrt II*, s. 170.

Františka Lyčková

Foto: NA

Vladislav Čaloun

Foto: archiv autora

Tlumočník řídící úřadovny gestapa v Praze, oddělení II G, Václav Václavík, jenž na vlastní kůži poznal v Mauthausenu metody svých bývalých představených

Foto: archiv autora

Vaňkem). Nedostatek informací a obava o osud manželky zvítězily nad opatrností a to vedlo k tragédii. V úterý 21. července v 19.30 hodin zazněly ze sklepa v Ouběnicích dva výstřely. Když Friedrich Müller spolu s Heinzem Pannwitzem vtrhli dovnitř, našli pouze bezvládná těla doktora Lyčky a učitele Kotrby.

PŘIJDU HNED

Filmová veselohra režiséra Otakara Vávry, pro Letenskou s absurdním názvem *Přijdu hned*, se točila v dramatických dnech heyrichiády. Osmatřicetileté Anně v ní byla svěřena epizodní role hubaté domovnice. Záběry dotáčela v době, kdy byl její

manžel, zatčený v souvislosti s atentátem 17. července 1942, ve vyšetřovací vazbě gestapa.

Úředníkům gestapa se zprvu zdálo, že Čaloun vypovídá celkem ochotně, přímočaře, a že dokonce přistoupil na nabídku spolupráce. Na oko jej pustili, aby pod skrytým dozorem působil jako volavka. Ale zanedlouho pochopili, že inženýr jen předstírá naivitu, že chytře zamlčuje klíčové momenty. Dosavadní, relativně korektní jednání okamžitě skončilo. Šéf řídící úřadovny gestapa dr. Hans Ulrich Geschke přikázal použít vůči Čalounovi zostřený výslech. 19. září 1942 převezli zmučeného a ztrápeného Vladislava do věznic gestapa

v Terezíně – aby v případě potřeby byl k dispozici pro případné konfrontace a další doplňující otázky.

Bezprostředně po zatčení manžela se Anna svěřila režiséru Otakaru Vávrovi a vedoucímu produkce Oldřichu Papežovi, že má velmi závažný problém, totiž že je v souvislosti se zatčením manžela předvolána na gestapo do Petschkova paláce a že se obává, že tato okolnost může mít vliv na celý štáb a ohrozit další práce na filmu. Znepokojeného Vávru požádala, aby o záležitosti soukromě informoval producenta Miloše Havla.

V Petschkově paláci ale s Annou, v přítomnosti tlumočníka Václava Václavíka,¹⁹ jednal kriminální úřed-

19 Václav Václavík, nar. 5. 9. 1911 v Manětíně. Spolu s dalšími jej pražské policejní ředitelství přidělilo jako tlumočníka k řídící úřadovně gestapa. Pracoval v Pannwitzově oddělení II G, v kanceláři vrch. krim. tajemníka Paula Blumberga. Stal se svědkem krutého zacházení a začal pronásledovaným pomáhat, varovat je před zatčením, napovídat při výslechu, řadu lidí tím uchránil před postihem. Přimo z Petschkova paláce vynášel potom tajné materiály. Václavík se pokoušel pro Annu Letenskou zajistit doklady, na které by spolu se synem odcestovala z území protektorátu Čechy a Morava. Avšak Letenská váhala. Po jejím zatčení se Václavík marně snažil o setkání syna Jiřího s matkou v Terezíně. Byl odhalen a 9. 12. 1942 sám zatčen. Metody svých bývalých představených a jejich zuřivost, stupňující se úměrně objasňování své „zrady“, poznal na vlastní kůži. V dubnu 1943 byl odtransportován z Terezína do Mauthausenu. Vynášel balvany po pověstných „186 schodech smrti“. Když už byl u konce sil, přišel nečekaný zázrak: přeřadili jej na snesitelnější pracoviště. Časem se stal táborovým písařem v pobočném lágru. Dočkal se svobody. Od dubna 1946 pracoval jako člen Restituční komise gen. dr. Bohuslava Ečera v americké zóně v Německu. Po únoru 1948 emigroval do USA. V roce 1979 se natrvalo přestěhoval do tehdejšího Československa. Muž, jenž se stal aktérem mnoha událostí (mj. byl první na místě činu po atentátu na Heydricha), zemřel 30. 9. 1998. Viz ČVANČARA, Jaroslav: *Někomu život, někomu smrt II*, s. 223.

Filmový producent Miloš Havel

Foto: archiv autora

ník překvapivě slušně, až uctivě: „Milostivá paní, nemusíte se ničeho obávat. Nehrozí vám žádné nebezpečí. Prokáže-li se nevinou vašeho manžela, bude vše v pořádku. Klidně jeďte za svou prací a pak domů.“

Miloš Havel se pokusil intervenovat u šéfa kulturněpolitického oddělení Úřadu říšského protektora v Čechách a na Moravě SS-Sturmbannführera Martina Wolfa. Ten mu však dal jasně najevo, že je to marné, a radil, ať dá od všeho raději ruce pryč. Havel docílil alespoň toho, že Wolf z Berlína obdržel souhlas k dokončení Vávra filmu.²⁰

Od toho okamžiku vždy ráno vezlo firemní auto Lucerna-filmu Annu Letenskou spolu se Sašou Rašilovem,²¹

Svatoplukem Benešem a Růženou Šlemrovou od domu Čalounových nejdříve do Petschkova paláce. Tam se Anna musela pravidelně hlásit a pro uvězněného manžela směla zanechat balíček s vypraným prádlem. Poté vůz zamířil do hostivařských ateliérů na natáčení. Po práci, plna obav, které stále silily, denně chodila do kostela sv. Tadeáše modlit se za svého muže.

Zatímco filmoví pracovníci hledali optimální řešení, vedení Městského divadla na Královských Vinohradech se rozhodlo neriskovat a Annu Letenskou okamžitě propustilo. Angažmá jí však nabídl divadlo Uranie v pražských Holešovicích.

Doma ji po každém natáčení čekal šestnáctiletý syn Jiří, student hudebního a dramatického oddělení pražské konzervatoře. Vrátil se předčasně z Českých Budějovic, z prázdnin u babičky Svobodové, aby matce pomáhal.

Pravidelné cesty firemního vozu Lucerna-filmu k Petschkovu paláci pokračovaly. Zatímco kolegové Letenské čekali v autě, komisař gestapa ženu ubezpečoval, že vše se brzy urovná.

Pamětníci vzpomínají, jak Anna v ateliéru stávala zamyšlená za kulisami.²² Když však měla jít na scénu, zmobilizovala svou vnitřní energii a přesvědčivě zahrála komickou situaci.

Přišlo 2. září 1942. Kameraman Ferdinand Pečenka natočil poslední

záběr. Herečka se odličila, převlékla a firemní auto ji odvezlo domů. Naposledy. Následujícího dne, 3. září 1942, když se ráno opět dostavila do Petschkova paláce, byla kriminálním komisařem Friedrichem Müllerem zadržena a posléze zatčena. Po skončení výslechu v 16.00 hodin ji kriminální komisař Heinz Jantur odvezl na Pankrác. Dne 5. října 1942 byla deportována do věznice gestapa v Malé pevnosti Terezín.²³

Dostala povolení poslat na adresu svého prvního manžela Ludvíka, Praha-Žižkov, Krásova 35, předtištěný korespondenční lístek. Jen šest řádek směla napsat, a to německy: *Jsem zdráva. Co dělá Jiří? Pošli mi šaty, teplé prádlo, tepláky (to napsala česky), sportovní obuv, hřeben, mýdlo, prášek na praní, svetr, vlnu na pletení, čapku, ovomaltinu, vitamíny. Piš mi brzy. Zdravím Tě a Jiřího líbám. Nána.*

Žádnou odpověď na tento lístek nedostala... Ani nemohla. Německá státní policie další dopisy i balíčky zadržovala.

Do bytu v Soukenické, ve kterém gestapo pohotově zabavilo veškeré bytové zařízení a především sbírku vzácných obrazů a starožitností, se okamžitě nastěhovali Němci.

MALÁ PĚVNOST TEREZÍN

Po večerním apelu 21. října 1942, již za umělého osvětlení, nebyl dán povel k rozchodu jako obvykle. Po delším čekání německá dozorkyně překvapivě usedla přímo na dvoře k přine-

20 Filmový režisér Otakar Vávra byl vystudovaný architekt. Již na začátku natáčení řekl téměř prorocky pro časopis Filmový kurýr: *Atmosféra prostředí, to je jeden z nejdůležitějších předpokladů filmu. Ovzduší děje musí být právě tak sytě prokresleno jako výkony herců, od hlavního představitele až do posledního epizodisty.* Kulisy pro veselohru *Přijdu hned* Vávra nechal podle návrhu architekta Jana Zázvoroky postavit v hostivařských ateliérech. VÁVRA, Otakar: *Podivný život režiséra*. Prostor, Praha 1996, s. 120–121. Rovněž VÁVRA, Otakar: *Zamyšlení režiséra*. Panorama, Praha 1982, s. 141–142.

21 Saša Rašilov byl autorem námětu a spoluautorem scénáře filmu *Přijdu hned*, situační komedie o svérázném vycpávači zvěře Václavu Barvínkovi, jenž se nečekané stane spoludědicem velkého majetku.

22 VÁVRA, Otakar: *Podivný život režiséra*, s. 120–121, a *Zamyšlení režiséra*, s. 141–142.

23 V knize věznic gestapa v Praze na Pankráci je pod vězeňským číslem 110124 uveden: *Anna Čalounová dodána dne 3. 9. 1942 v 16.00 hodin, důvod zatčení: Verdunkelungsgefahr (nebezpečí matení stop)*, odd. IIg - Jantur, dne 5. 9. 1942 převezena do Terezína, dne 22. 10. 1942 v 10.00 hodin předána do KT Mauthausen, podpis Naumann. NA, tzv. Ohořelá kniha (věznic Pankrác). SS-Hauptsturmführer Heinz Jantur byl při vyšetřování atentátu pověřen koordinací veškerých organizačních záležitostí. Za dosažené výsledky při pátrání vyznamenán 5. 9. 1942 Záslužným válečným křížem II. tř. s mečí. Viz ČVANČARA, Jaroslav: *Někomu život, někomu smrt II*, s. 223.

senému stolku. Každá vězeňkyně, jejíž číslo bylo voláno, musela poklusem ke stolu. I Anna musela odříkat své nacionále: Anna Čalounová-Letenská, roz. Svobodová, vězeňské číslo 110124, narozena 29. 8. 1904 v Nýřanech u Plzně, povolání – divadelní a filmová herečka. Poté se vrátila na určené místo a musela se poradit do pětistupu mezi ostatní.

Dozorkyně vyvolávala další čísla. Která z žen neuměla německy nebo špatně rozuměla, byla na místě bita. Postupně přibýlo německých dozorkyň a poté i dozorců – primitivních surovců vybavených dřevěnými holemi, kteří vytvořili špalír. Každá vyvolaná musela špalírem proběhnout. Záleželo na tom, jak byla rychlá, jak dokázala uhýbat záplavě ran. Sypaly se na každou po celou dráhu běhu. Ostatní na nejvyšší míru zděšené vězenkyně pochopily, že v případě vyvolaných jde o tzv. akci Kubiš, tedy o skupinu tzv. Parašutistů. Nebyly to samozřejmě parašutistky v pravém slova smyslu. Byly to ženy a dívky, které v souvislosti s atentátem na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha parašutistky podporovaly, přechovávaly. A měly další spolupracovníky, rodiče, sourozence i vzdálenější příbuzné.

Konečně ženy dostaly rozkaz k rozchodu do cel. Vedoucí dozorkyně hlasitě oznámila, že následujícího dne, tj. 22. října, při nástupu pracovních komand, ty, co byly vyvolány, zůstanou celý den v pevnosti. Bylo asi 23. hodin, kdy byly psychicky otrěsené ženy s podlitinami a drobnými zraněními propuštěny do cel. Směly zalézt na kavalec mezi tisíce blech. Této noci žádnou necítily...

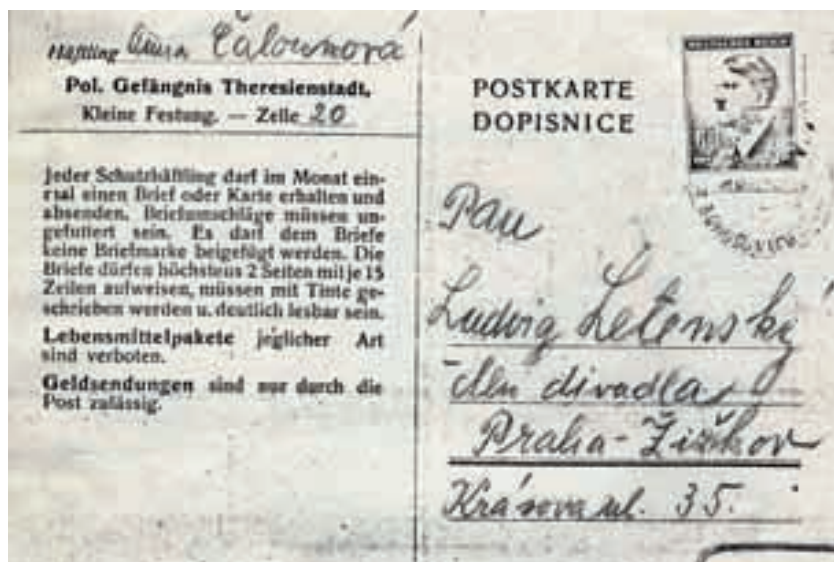
To, co se odehrávalo na ženském dvoře, se – ovšem v mnohem brutálnější podobě – odehrávalo i v mužském oddělení.²⁴

Ráno bylo hlučnější. Co s nimi běsnící Němci zamýšlejí, se „Parašutisté“

Malá pevnost Terezín, věznice pražského gestapa

Foto: archiv autora

Korespondenční lístek z Malé pevnosti Terezín

Foto: archiv autora

dozvědět nemohli. Spoluvězeňkyně „vyvolané“ všemožně chláholily. Prý asi pojedou k soudu. Během dopoledne byly ženy dohola ostrfňány, násled

ovalo koupání a odevzdání veškeré vězeňské výbavy. Svlékly muklovské mundúry a ze skladu přijaly zpět civilní šaty. Žádný úkon se však neobe

24 Autor čerpal ze vzpomínky nazvané *Transport*, kterou v roce 1946 napsal Ing. arch. František Rafaj – přímý účastník transportu z Terezína do Mauthausenu.

Vyhlažovací tábor Mauthausen

Foto: archiv autora

šel bez kopanců a ran. V 16. hodin dostaly rozkaz přestěhovat se na další dvůr, kde se začala agresivita dozorkyň nebezpečně stupňovat. Totéž v mužském oddělení. V noci téměř nikdo nespál. Hlava každého byla plna událostí minulé noci a dne.

Pátek 23. října 1942, 4.00 hodin ráno. Do ženských cel opět vtrhly dozorkyně v čele s Hildegardou Mendeovou.²⁵ Jako divoké šelmy, nechávající se unášet jakousi zvrhlou, rozpalující vášní. S holemi a výkřiky *Alles heraus, los, los!* Lavina pološilených vězenkyň se vyřítla dveřmi na správní dvůr. Prudký studený vítr nesoucí dešťové kapky se sněhem nikdo nevnímá. Tentokrát byl přítomen sám velitel věznice v Malé pevnosti Terezín SS-Hauptsturmführer Heinrich Jöckel, vězni zvaný Pinda. Několika údery pěstí musel dokázat, jaký je šéf. Vydal rozkaz, že každá žena si smí ponechat pouze jednu

halenku, sukni, kabát, boty. Přebytké svršky musely svléci a odhodit. Běda té, která si pod clonou tmy nechala něco navíc. Nepopsatelný řev dozorkyň a srdcervoucí nárek mlácených, dezorientovaných žen, násilím řazených do pětistupu.

V 7.00 hodin byly nahnány k zadnímu traktu hospodářských budov. Zde již stála připravená skupina „vyvolaných“ mužů. Všem byl rozdělán krajíc chleba s kusem margarínu. Přesně v 8.30 hodin se po obou stranách asi 300členného zástupu postavili ve vzdálenosti deseti metrů od sebe vězňům zcela neznámí, hrozivě vypadající, po zuby ozbrojení příslušníci SS. Bylo jich asi padesát. Po krátké přestávce se průvod dal do pohybu směrem k nádraží. Vpředu ženy, vzadu muži. Všichni se svěšenými hlavami, každý se svými myšlenkami.

Na malém nádraží v Bohušovicích nad Ohří byl připraven zvláštní vlak

č. 206. Měl pouhých šest vagonů, obyčejných osobních vozů třetí třídy.²⁶ Před nástupem do vlaku bylo 135 žen a dívek poučeno, jak se mají během jízdy chovat. Okna musí zůstat zavřená, nikdo s nikým nesmí hovořit, ani šeptem. Na záchod pouze v doprovodu strážce. Vlak se za chvíli dal do pohybu.

TRANSPORT

Krátce po poledni v Praze. Na Hlavním nádraží nedobrovolní pasažéři čekali, až přisunou ještě jeden vagon s dalšími vězni. Stále nemohli vědět, kam je vezou. Každé oddělení, které se dalo z jednoho místa přehlédnout, bylo hlídáno dvěma až třemi dozorcí. Zhruba po 30 minutách se kola soupravy dala opět do pohybu směrem Benešovu. Cestující mohli pouze sedět. Panoval zvláštní klid. Nárazy kol na spoje kolejnic vytukávaly pravidelný rytmus – možná by uspal, kdyby myšlenky a vzpomínky tolik netížily. Někteří si začínali s obavami šeptat – Mauthausen!... Následovalo čekání v Českých Budějovicích. Kolem 20 hodiny večerní vlak nabral směr na Kaplici, na Linec.

Kolem půlnoci zastavil na malém, potměném nádraží. Oči nedobrovolných pasažérů se snažily proniknout tmu podzimní noci. Poslední naděje jim byla vzata. Necítili již ani únavu, ani hlad. Na štítové stěně nádražní budovy více cítili než spatřili nápis: Mauthausen. Tak tedy skutečně Mauthausen! Podle Himmlerova výnosu tzv. tábor III. stupně, kde byli soustředěni „těžce provinilí“ vězni z okupované Evropy.

Muži zůstávali sedět, ženy přestoupily do kamionů. Teprve potom byli muži obklopeni štěkajícími psy a dalšími esesáky v ocelových přilbách s namířenými samopaly. Podivný dlouhý průvod mužů se ubíral staro-

²⁵ Hildegarda Mendeová, dvacetiletá manželka obávaného terezínského dozorce SS-Scharführera Herberta Mendeo.

²⁶ Svědectví Václava Berdycha, přímého účastníka transportu z Terezína do Mauthausenu, které v roce 1993 poskytl autorovi článku. Viz jeho poněkud tendenční kniha *Mauthausen*. Naše vojsko, Praha 1959, kde popsal své zážitky. Viz rovněž ČVANČARA, Jaroslav: Transport z ráje. *Mladý svět*, 1994, č. 9.

bylími uličkami hornorakouského městečka. Za posledním stavením se dal do klusu.

Tříkilometrovou úvozovou cestu k táboru vězni téměř vyběhli. Byli již vysoko nad městečkem a jejich oči se snažily proniknout hustou tmou a povalující se mlhou, již občas problesklo světlo esesácké baterky. Z mlhy pojednou vystoupila monumentální žulová zeď jakési pseudostředověké pevnosti se siluetou vstupní brány. Děsivý pohled, působící jako zlý sen. Mlčící pětistup pohlcovala tzv. Hlavní brána. Čelo průvodu odbočilo vpravo a za nízkým barákem vlevo. Řadili se podél nekonečně dlouhé kamenné zdi, podle seznamu do tří skupin. První, nejpočetnější, tvořili „Parašutisté“ – muži i ženy. Druhou více než třicet vězňů zatčených a odsouzených za odbojovou, zčásti levicově či komunisticky orientovanou činnost. Třetí, poslední skupinou bylo asi patnáct židovských občanů Čech a Moravy. Bylo jich původně víc, ale někteří nepřežili cestu z nádraží do tábora. Na silných zdech spatřili věže obsazené nehybnými strážci se samopaly i kulometry. A elektřinou nabitě osnaté dráty. Prostor zahalený tmou pravidelně pročešávaly kužely světla z velkých otáčivých reflektorů. Jako v ponurém panoptiku či filmovém hororu osvětlovaly nízké táborové baráky. Jemný déšť se sněhem nepřijemně studil na hlavách bez vlasů, oholených již v Terezíně, těla vyčerpaná dlouhou jízdou se třásla zimou.

Nebývalo zvykem, aby zvláště pozdě v noci přicházel k přijímací proceduře nového transportu sám velitel tábora. SS-Standartenführer Franz Ziereis tentokrát učinil výjimku... Následoval jej SS-Hauptsturmführer Karl Schulz. Původně zámečník, nyní šéf politického oddělení (Lager-Ge-

stapo) s doprovodem dalších dozorců a vězeňských kápů. Nechali si představit každého jednotlivě. Některých se dokonce ptali na civilní zaměstnání. Ani zde jim nikdo neřekl, že šéf řídicí úřadovny gestapa v Praze SS-Standartenführer dr. Hans Ulrich Geschke je už předtím odsoudil k trestu smrti. V jejich nepřítomnosti! Bez možnosti jakékoliv obhajoby.²⁷

Většina těch, kteří atentátníkům pomáhali, projevuje český šovinistický a protiněmecký postoj, který je zvlášť výrazný u žen. Zatčení vesměs náležejí k nejvyspělejšímu českým kruhům. Často je slyšet, jak říkají: „Jsme hrdi na to, že můžeme takto zemřít pro svůj národ.“²⁸

Jediným „proviněním“ části těchto nešťastníků byl přítom příbuzenský vztah k osobám, jež se nějakým způsobem podílely na přípravě a provedení útoku na Heydricha.

Přílišná péče o odsouzené není žádoucí, přesto pro mauthausenské dozorce a kápy dnešní likvidace „českého ksindlu“ není jednoduchou záležitostí. Pro otrlé zabijáky by nebyl problém nahnat celou skupinu za tábor a tam všechny jednoduše postřílet. Avšak exekuce musí být řádně zdokumentována a nafotografována. Vše ale musí proběhnout absolutně tajně, jen za přítomnosti zástupců úřadoven gestapa z Prahy, Brna a rovněž za přítomnosti zástupce berlínského Hlavního úřadu říšské bezpečnosti.

Zazněl řízný povel a táborová honorace odešla. První část ze skupiny žen dostala rozkaz rychle seběhnout po schodech do prostoru, kde ze sebe u stolu musely strhat šaty, které kdo si rychle třídil do připravených papírových pytlů. Poté byly nahnány do obrovské koupelny s velkým množstvím sprch. Teď teprve poznaly „své kolegy spoluvězně“ – ochotné a všehoschopné bestie z řad kriminálních

trestanců, ve vězeňských blůzách označených černými, hnědými i zelenými trojúhelníky a řvoucích německy, ale i španělsky, italsky. Obličeje privilegovaných kriminálních zkřivil vítězoslavný škleb. Ženy byly jejich! A to za chechtavého souhlasu rakouských kápů. Z hloubi podzemní koupelny doléhal ven strašlivý křik a úpění.

Nahé, ještě ze sprchy mokré, s podlitinami po celém těle, mnohé zbarvené vlastní krví nebo krví svých spoluvězeňkyň, téměř na pokraji šílenství, vybíhaly ženy po schodech nahoru. Nářek a výkřiky trýzněných českých žen budou z temné koupelny spolu s nelidským řevem ještě po letech prorážet zapečetěnou bránu času...

Poté nastoupily další skupiny, po nich muži. Když byli „osprchováni“ a „dezinfikováni“, šla na řadu druhá a třetí, poslední skupina. S nimi zacházeli méně brutálně. Prošli pak obvyklou táborovou přijímací procedurou a cestou přes karanténu byli rozděleni na pracovní bloky.

UMLČENÉ RTY

Poslední okamžiky života „Parašutisté“ z akce Kubiš, a tedy i konec Anny Letenské, můžeme pouze rekonstruovat:

Je sobota 24. října 1942. Třetímu baráku vpravo se říká Bunkr, nahoře jsou cely 3 x 2 metry. Zděná budova Bunkru má ponuré podzemí se zamřížovanými okny. To, co se tu tehdy odehrávalo, je „tajná říšská záležitost“. Vše za dozoru SS-Hauptsturmführera Martina Rotha, zodpovědného za hladký průběh likvidace. Samotný akt provádí sešraný tým poddůstojníků SS s nezbytnou skupinou zvláště instruovaných a vycvičených kriminálních trestanců.

Prvních několik žen odvedou po pár schodech dolů, do podzemní

27 Stanný soud v Praze odsoudil tyto osoby k trestu smrti rozsudkem z 29. 9. 1942.

28 Viz Geschkeho tajná zpráva o výsledcích pátrání po původu atentátu z 25. 6. 1942. In: AMORT, Čestmír: *Heydrichiáda*. Naše vojsko, Praha 1965, s. 265.

Tzv. ordinace – popravčí místnost

Foto: archiv autora

Ve skutečnosti popravčí zařízení, tzv. Genickschuss

Foto: archiv autora

šatny. Jejich hrůzu, strach, případně i apatii ještě střídají naděje. Účelem je držet oběti do poslední chvíle v naprosté neznalosti toho, co je čeká. Vždyť na stěnách visí informační plakáty o životě v táboře a návod, jak dodržovat jeho řád. Navíc, tento personál se k nim chová úplně jinak než banda trestanců v noci v koupelně. Avšak ve skutečnosti chováním a řečmi jen předstírá, že ženy mají podstoupit lékařskou prohlídku. Nejde o absurditu ani o výraz momentální ohleduplnosti, ale o osvědčenou, čistě vypočítavou praxi. Je to součást iluzorního scénáře nordické lsti. Jeho účelem je oběti všemi způsoby uklidnit tak, aby předem určený časový harmonogram nebyl narušován případnými scénami, panikou obětí. Na věšáky podél stěn

si ženy odkládají šaty. Sedají si na dřevěné lavice a čekají, než budou jednotlivě vyvolány.

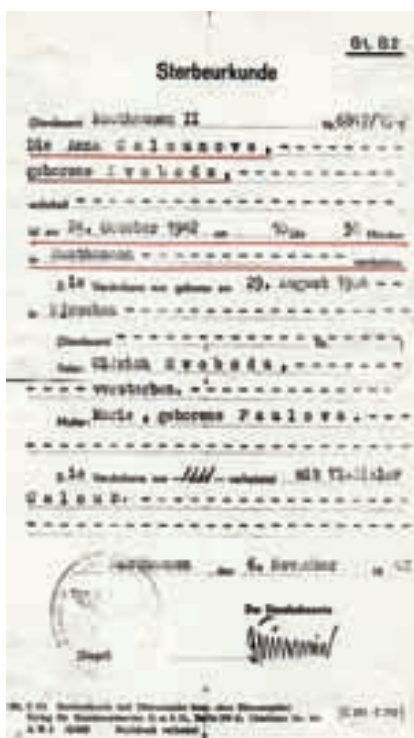
Jako první, pod pořadovým číslem 1034, stává před SS lékařem Češkou, ještě přednedávnem krásnou ženu, oční doktorou Miladu Frantovou.²⁹ Muž v bílém plášti skutečně provedl některé povrchní úkony, simulující lékařské vyšetření. Ženy byly proto bez jakéhokoliv aktivního či pasivního odporu přiváděny přes dvoje dveře úzkou chodbou, v níž hrála velmi hlasitě hudba, do „ordinace“, kde měly být údajně změřeny a zváženy.

Bylo přesně osm hodin třicet minut, když zazněl tlumený výstřel... Za 120 sekund přivádějí další ženu – bývalou zdravotní sestru Miroslavu Dubovou. Každé dvě minuty je takto usmrcena jedna česká žena či dívka. V 8.50

umírá Anna Vyhnisová, v 8.58 Marie Kotrbová, v 9.32 Antonie Piskáčková, v 9.34 Vlasta Oktábcová. Po dalších výstřelech se na hnědočervenou xylolitovou podlahu hroubí mladičké sestry parašutisty Jana Kubiše. V 9.42 je ukončen život devatenáctileté Anny Maruščákové. Za to, že dostala milostný dopis, o němž se vyšetřovatel kladenského gestapa mylně domníval, že mohl mít souvislost s atentátem a obcí Lidicemi.

A další oběti jdou na smrt – dospělé ženy i děti: Miniová, Hejlová, Gruzinová, Faltová, Černická, Baumanová, Holznerová, Vojtíšková. V 10.00 Františka Lyčková, v 10.02 bývalá olympijská reprezentantka Marie Kubicová, potom předsedkyně Němci rozpuštěného Čs. červeného kříže Anna Šrámková. A další ženy: Jesen-

29 MUDr. Milada Frantová po atentátu dostala slibu lékařské cti a vlastenecké povinnosti, když ošetřila Kubišovi zraněné oko.

Úmrtní oznámení z Mauthausenu

Foto: archiv autora

1942	1107	1108	1109	1110	1111	1112	1113	1114	1115	1116	1117	1118	1119	1120	1121	1122	1123	1124	1125	1126	1127	1128	1129	1130	
1107	Čalounová	Anna	24. 10.	1942																					
1108	Čalounová	Anna	24. 10.	1942																					
1109	Čalounová	Anna	24. 10.	1942																					
1110	Čalounová	Anna	24. 10.	1942																					
1111	Čalounová	Anna	24. 10.	1942																					
1112	Čalounová	Anna	24. 10.	1942																					
1113	Čalounová	Anna	24. 10.	1942																					
1114	Čalounová	Anna	24. 10.	1942																					
1115	Čalounová	Anna	24. 10.	1942																					
1116	Čalounová	Anna	24. 10.	1942																					
1117	Čalounová	Anna	24. 10.	1942																					
1118	Čalounová	Anna	24. 10.	1942																					
1119	Čalounová	Anna	24. 10.	1942																					
1120	Čalounová	Anna	24. 10.	1942																					
1121	Čalounová	Anna	24. 10.	1942																					
1122	Čalounová	Anna	24. 10.	1942																					
1123	Čalounová	Anna	24. 10.	1942																					
1124	Čalounová	Anna	24. 10.	1942																					
1125	Čalounová	Anna	24. 10.	1942																					
1126	Čalounová	Anna	24. 10.	1942																					
1127	Čalounová	Anna	24. 10.	1942																					
1128	Čalounová	Anna	24. 10.	1942																					
1129	Čalounová	Anna	24. 10.	1942																					
1130	Čalounová	Anna	24. 10.	1942																					

Stránka z mauthausenské knihy zemřelých. Pod číslem 1107 je uvedeno, že Anna Čalounová byla 24. 10. 1942 zastřelena podle stanného práva.

Foto: NA

ská, Opálková, Kubišová, Drašnerová – matky, babičky, dcery, vnučky. Ta, která se po výstřelu ještě hýbe, dostane od jednoho z komanda trestanců tzv. Holzmarkose – ránu do hlavy dřevěným pantoflem. Triumfuje děsivá technokratická brutalita, kdy je povýšen na zákon nacistický princip kolektivní odpovědnosti.

Po Marii Čuříkové dozorce vyhledává další jméno: *Anna Čaloun!* Co si asi inteligentní žena myslí o nedůvěryhodné „lékařské“ prohlídce? Ese-

sáka ve skutečnosti zajímá, zda má zlaté zuby či nějakou anatomickou zajímavost. Pokud ano, barevnou křídou jí namaluje na záda nebo na prsa křížek. Annu odvedli v kovových poutech do „ordinace“ – místnosti zčásti obložené dřevem. Z reproduktorů zní hlasitá hudba. Za prostřeným stolem sedí velitel tábora Ziείς, hlavní lékař SS-Hauptsturmführer dr. Eduard Krebsbach a několik dalších mužů. Všichni s lhostejně necitlivými výrazy popíjejí černou kávu,

alkohol, kouří. Vedle nich vězeňský pisař.

Anna Čalounová-Letenská byla vyzvána, aby se postavila k měřicímu zařízení. „Lékař“ posunul dřevěný kolíček míry na její hlavu. V tom okamžiku další „lékař“, doposud skrytý vzadu za stěnou, zamířil v dlouhé šterbině výškoměru a vypálil z pistole malé ráže tlumenou ránu do týla... Přítomný pisař zaznamenal přesný čas 10 hodin, 56 minut.³⁰ Sousední dveře se prudce

30 Srovnej NA, f. Okupační a vězeňské spisy, inventární číslo 39/2 Mauthausen-kniha zemřelých, karton 29; v knize vězňů popravených v Mauthausenu je pod číslem 1107 uvedeno: *protektorátní příslušník Anna Čalounová, 24. 10. 1942 zastřelena podle stanného práva.* V seznamu zemřelých osob zaslaném gestapem Policejnímu ředitelství Praha se uvádí, že Anna Čalounová, narozena 29. 8. 1904 v Nirschau (Nýřanech) zemřela v Mauthausenu 24. 10. 1942 v 10 hodin 56 minut. Srovnej NA, f. Policejní presidium 1941–1950, signatura C 1/41, karton 1590; Praha, 1943, leden: *Tajná státní policie žádá pražské Policejní ředitelství o předání úmrtního listu příbuzným Anny Čalounové, narozené 29. 8. 1904 v Nýřanech, zemřelé v Mauthausenu 24. 10. 1942 v 10. 56 hodin. Policejní úředník František Jirous předvolal syna Jiřího Hrdličku dne 16. 2. 1943 a na formulář zaslaný gestapem německy zaznamenal: Úmrtní list byl 16. února 1943 předán bez závad a převzat synem Jiřím Hrdličkou (Letenským), bytem Praha II, Trojanova ulice 13 – Konzervatoř hudby a dramaturgie.*

Plakát k filmu Otakara Vávry *Přijdu hned*

Foto: archiv autora

otevřely a trestanci z připraveného pomocného komanda rychle odtáhli bezvládné tělo do vedlejší vykuchané chladírny. Dozorce vyvolává další a další jména: Františka Zelenková, Miloslava Münzenbergrová, Helena Münzenbergrová, Anastázie Münzenbergrová...

Krev z rudočerveně natřené xylolitové podlahy v „ordinaci“ je spláchnuta vodou z hadice. V sousední pitevně zatím vylamují mrtvým zlaté zuby. I tady je zapotřebí specialisty, jenž zároveň zručně vyoperuje případné lidské anomálie, které potom putují do německých ústavů a univerzit. Některé části lidských těl naloží do formalinu, zatímco kusy lidských kůží umně vypnou na rám, pečlivě očistí od zbytků podkoží a pak pověsí v kanceláři dr. Krebsbacha pro poučení a „pobavení“ svých kolegů. Nepotřebná těla pohltí pec krematoria, kterému se zde říká „pekárna“. Zbývá strojové drčení neshořelých kostí a odklizení popela. Ten se v Mauthausenu neuzítkovává. Vynášejí ho v sudech a sypon z náspu mimo tábor.

V sobotu 24. října 1942 bylo v Mauthausenu takto zavražděno 135 žen o průměrném věku 37 let, s nejčastějším jménem Marie. A 127 českých chlapců a mužů. Dohromady 262 českých občanů. Další hromadná vražda 31 českých občanů v souvislosti s heydrichiádou byla v Mauthausenu vykonána 26. ledna 1943. Tentokrát byly ženy zplynovány v plynové komoře, muži zastřeleni. V 16.31 Ing. arch. Josef Zemánek, v 16.37 kpt. Karel Pavlík³¹ a v 16.45 manžel Anny Letenské Ing. arch. Vladislav Čaloun.³²

Veselá komedie *Přijdu hned* s hubatou domovnicí Annou Letenskou měla premiéru v prosinci 1942 a lidé se v biografu dobře bavili...

- 31 Kpt. Karel Pavlík velel v Czajankových kasárnách ve Frýdku-Místku 12. kulometné rotě 8. pěšího pluku Slezského. 14. března 1939 v 18.30 dal rozkaz k palbě proti příjíždějící německé motorizované pěchotě. Po čtyřicetiminutovém urputném boji zastavil palbu až na základě rozkazu z vyšších míst. Po rozpuštění čs. armády byl přemístěn do Prahy. Spolupracoval s Bjačkovou ostravskou skupinou, později se skupinou Jindra, se kterou se dostal do kontaktu s Antropoidem. Byl zatčen 4. 9. 1942 po schůzce s prof. Vaňkem.
- 32 V seznamu zemřelých osob zasláný gestapem Policejnímu ředitelství Praha je uvedeno, že Vladislav Čaloun, narozený 11. 12. 1907, zemřel v Mauthausenu 26. 1. 1943 v 16 hodin 45 minut.